

DIN ACTIVITATEA LUI CONSTANTIN DAICOVICIU PE ȘANTIERELE ARHEOLOGICE HUNEDORENE

SEVER DUMITRAȘCU

Personalitatea dinamică, de excepție, a savantului, dascălului, patriotului și omului C. Daicoviciu a fost adeseori prezentată, atât în timpul vieții¹ sale cât și după aceea². Rîndurile comunicării noastre și-au propus un țel mult mai modest, acela de a prezenta cîteva aspecte din activitatea arheologului C. Daicoviciu pe șantierele arheologice hunedorene. Și anume, pe trei din aceste șantiere: la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* din Țara Hațegului, la *Micia* în culoarul Mureșului, în apropiere de Deva și cel de la *Sarmizegetusa Regia*, mai precis cel care a studiat cetățile dacice din Munții Orăștiei „traiful dacic” cum îi plăcea ilustrului arheolog să-i spună.

Rîndurile noastre nu au pretenția de a aduce în circuit date cu totul inedite, faptele petrecute din 1924 încoace, cînd C. Daicoviciu și-a început cercetările la *Ulpia Traiana* în inima Țării Hațegului, în capitala Daciei romane, sunt îndeobște cunoscute. Mulți dintre cei care l-au cunoscut în activitatea sa arheologică și didactică pe învățatul C. Daicoviciu mai trăiesc sau au scris în legătură cu aceste fapte, așa că sunt oricînd mai competenți să-și spună părerea asupra uneia sau alteia din laturile activității sale. În ce ne privește, prin rîndurile noastre, aici prezentate, chiar am urmărit să incităm la completări, la sublinieri, la prezentarea integrală și cît mai nuanțată a activității sale arheologice pe plaiurile hunedorene.

Cerem totuși îngăduința de a prezenta cîteva elemente ale acestei vaste probleme de istorie a arheologiei românești în cadrul unor coordonate care nouă ni s-au părut mai însemnate din punctul nostru de vedere și asupra cărora vom zăbovi în rîndurile de mai jos.

Prima întrebare care se ridică și care ne-o punem este următoarea: în ce stadiu se găsea cercetarea arheologică românească din Transilvania — nu cercetarea arheologică din România în genere, și deci și din această provincie istorică românească, în anul 1918?

Amintim activitatea a doi studioși preocupați de antichitățile Daciei: Ștefan Moldovanu (1813—1900) „a fost vicar foraneu la Hațeg în anii 1852—1857, iar în ultima parte a vieții preposit capitular al episco-

1. Cf. Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani, București, 1960, *passim*; Constantin Daicoviciu la 70 de ani, în *Tribuna*, XII, 9 (579), Cluj, 29 februarie 1968.

2. Cf. In memoriam Constantin Daicoviciu, Cluj, 1974, *passim*; In memoriam acad. C. Daicoviciu, în *Banatica*, II, Reșița, 1973, pp. 457—461.

piei române a Lugojului" ³. Ștefan Moldovanu este autorul *Annotațiilor despre Țara Hațegului* publicate în *Foaia pentru minte, inimă și literatură* în anii 1853—1854, note pline de admirație pentru ruinele antice din Țara Hațegului și în primul rind de la Ulpia Traiana. Ele rămân însă, așa cum au fost numite ulterior numai „reportaje arheologice”. Enciclopedia istoriografiei românești nici nu-l înregistrează, pe drept sau pe nedrept.

Iulian Marțian (1867—1937) „arheolog amator. A strins cu multă pasiune datele referitoare la descoperirile arheologice” ⁴ publicându-le într-un repertoriu *Archaeologisch-prae-historisches Repertorium für Siebenbürgen* (1909), republicat — corectat și întregit — în limba română cu titlul *Repertoriu arheologic pentru Ardeal* (Bistrița, 1920, 61 p.). Iulian Marțian, ales membru al Academiei Române în 1933, a mai scris și publicat la Cluj în 1921 lucrarea *Urme din războaiele romanilor cu dacii. Studii arheologice*. În 1919 Vasile Pârvan scria despre aceasta din urmă : „Lucrarea cuprinde descrierea, adesea sumară, a citorva ruine antice și medievale din Ardeal” și propune să fie înapoiată autorului pentru a o „completa și îndrepta” ⁵.

Activitatea acestor doi arheologi români din Ardeal, cît și mișcarea muzeografică din jurul Muzeului *Astrei* din Sibiu, a cărei preocupări în domeniul arheologiei se așteaptă a fi mai bine cunoscută, cît și a altora, nu însemna decît că era modestă față de sarcinile imense ale unei discipline ce însemna *cercetare fundamentală* în domeniul istoriei și că regimul chezaro-crăiesc a lăsat în Transilvania, din punct de vedere științific, arheologic, în acest plan, o moștenire grea, *adică nu ne-a lăsat nici un specialist român în domeniu*. Nu ne vom supăra dacă pe viitor cineva va corecta onest și cu date concrete această părere, dar deocamdată, așa se prezintă participarea românească la istoria arheologiei din Transilvania pînă la 1918. „Meritul” revine regimului dualist, felului în care acesta facilita accesul tinerilor români la pregătirea științifică.

Anul 1919, primul an plin al României întregite, a adus poporului nostru o împlinire — *Universitatea românească din Cluj*, cu reverberația sa firească asupra istoriei vechi și arheologiei — *Institutul de arheologie și numismatică* și *Institutul de studii clasice*. De la București, din îndemnul lui Vasile Pârvan, sosește la Cluj D.M. Teodorescu — conservator al Muzeului național de antichități și apoi profesor de arheologie și numismatică la Universitatea din Cluj. Ca urmare a cercetărilor sale întreprinse în Munții Orăștiei, în anul 1923 publică prima lucrare asupra acestui subiect : *Cercetări arheologice în Munții Hunedoarei* (Cluj, 1923, 56 p.). Peste puțin, în pomenitul an 1924, tînărului absolvent al Universității din Cluj (1922), Constantin Daicoviciu i se încredințează conducerea săpăturilor arheologice de la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, pe care le va întreprinde, fără întrerupere, pînă în 1936.

3. I.I. Russu, *Insemnătatea și dezvoltarea epigrafiei în Dacia* (Păstrarea, descoperirea, valorificarea inscripțiilor), în *Inscripțiile Daciei romane*, I, București, 1975, pp. 49—50, n. 19.

4. *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 211, s.v.

5. V. Pârvan, *Scrieri*, București, 1981, pp. 238—239, n. 1-3.

De săpăturile sale la Ulpia Traiana se leagă unele evenimente însemnate din cariera sa științifică, pe lângă materialul arheologic oferit de modelul strălucit al cercetării capitalei unei provincii romane, de dezvelirea unor monumente arhitectonice și epigrafice de excepție prin care se clădea concepția sa arheologico-istorică. În același an 1924 publică în limba franceză, în primul număr al revistei *Dacia*, editată de Vasile Pârvan, prima sa lucrare arheologică pe baza cercetărilor proprii. Ea este și prima lucrare românească fundamentală asupra Ulpiei Traiane — *Fouilles et recherches à Sarmizegetusa. 1-er Compte rendu (Dacia, I, București, 1924, p. 224—263)*. Continuarea săpăturilor⁶, în paralel cu pregătirea sa științifică în străinătate, la Școala română din Roma (ca bursier în 1925—1927) și apoi prin călătorii de studii în Austria, Germania, Franța, Grecia și Ungaria, îi vor permite să-și întreprindă de așa manieră cercetările și studiile încât după numai 14 ani de la începerea săpăturilor din metropola *Daciei romane*, va vedea lumina tiparului monografia *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana) în lumina săpăturilor* (Cluj, 1938)⁷. Cu materialele rezultate din săpături a organizat în imediata apropiere a ruinelor Ulpiei Traiane — *Muzeul din Sarmizegetusa*, operă patrimonială și științifică durabilă, și care dăinuie și azi și va dăinui mereu, comparabilă cu cea de la Histria inițiată și realizată de Vasile Pârvan.

În 1932, pentru strălucitele sale cercetări arheologice de la Ulpia Traiană a primit premiul Academiei Române, prin care înaltul for științific și cultural al României dintotdeauna își încorona pe unul din tinerii care mai târziu îi va deveni ilustru membru și va contribui prin creația sa la ridicarea distinsei instituții din capitala patriei pe noi trepte de reală și firească plenitudine.

Cercetările proprii de la Ulpia Traiana, pregătirea de la Roma și călătoriile de studii din 1929—1932 i-au îngăduit lui Constantin Daicoviciu să cunoască și să verifice în practică metode perfecționare în domeniul săpăturilor arheologice. Prima aplicare practică a *metodei sale* de cercetare o folosește la studierea unui monument arheologic hunedorean — investigarea precisă și științifică a elementelor defensive ale castrului roman de la *Micia* (Vețel, lângă Deva), în culoarul Mureșului.

În 1930 vede lumina tiparului lucrarea sa, rămasă durabilă pînă azi — *Micia I. Cercetări asupra castrului* (în *A.C.M.I.T.*, 1930—1931, p. 3-43)⁸.

Nu ne poate scăpa să amintim faptul că și cercetările din teren, de pe aceste două șantiere hunedorene, care i-au adus satisfacții deosebite, vor sta, alături de altele, la temeluirea în anii 1938—1940 a două din sintezele sale rămase clasice pînă azi :

6. C. Daicoviciu, *Raport asupra cercetărilor arheologice de la Sarmizegetusa în anii 1924—1928*, în *ACMIT*, 1926—1928, p. 206—215 ; idem, *Fouilles de Sarmizegetusa. Deuxième compte-rendu (1925—1928)*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 516—556 ; idem, *Contribuții la syncretismul religios la Sarmizegetusa*, în *AISC*, 1928—1932, p. 81—88 ; idem, *Mausoleul Aureliilor de la Sarmizegetusa*, în *Sargetia*, I, 1937, p. 1—23 (în colaborare cu Oct. Floca).

7. C. Daicoviciu, *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana) în lumina săpăturilor*, Cluj, 1939, 66 p.

8. Cf. idem, *Templul maurilor din Micia. Templum deorum Maurorum Miciensium*, în *Sargetia*, II, 1941, pp. 117—125.

1. *La Transylvanie dans l'antiquité*⁹, București, 1938, 95 p. + 8 pl., și
2. *Problema continuității în Dacia. Cîteva observații și precizări de ordin istorico-arheologic* (în *AISC*, 1936—1940, p. 200—270)¹⁰.

După ce a inițiat săpăturile de la Căpîlna de pe valea Sebeșului (Frumoasei) (1939), în 1942—1944 a preluat conducerea cercetărilor arheologice în zona cetăților dacice din Munții Orăștiei, efectuînd primele săpături la cetatea dacică de la Costești, pe Faerag și la Luncani. Prima *Dare de seamă asupra cercetărilor de la cetățile dacice*¹¹ înregistrează aceste săpături, cit și referiri la întinsele și perseverentele sale periegeze arheologice din Munții Orăștie, pe care îi cunoaște străbătînd cu piciorul întreg ținutul¹², cu monumentele sale.

Urmează seria de săpături și cercetări cunoscute în arheologia noastră și de opinia publică și de asemenea intrate trainic în istoria arheologiei europene — *Costești, Piatra Roșie, Blidaru, Grădiștea Muncelului*. Aceste săpături și cercetări au avut însă un dublu sens, *descoperirile ca atare și formarea școlii românești transilvănene de arheologie*, remarcă făcută cu competență și onestitate de N. Gostar în 1968, la sărbătorirea a 70 de ani de viață a ilustrului arheolog clujean: „Despre existența acestor cetăți în secolul trecut se știa încă prea puțin. Primele cercetări extensive, conduse de prof. D.M. Teodorescu de la Universitatea din Cluj, au fost întreprinse abia la cîțiva ani după primul război mondial și conținute apoi cu succes de acad. prof. Constantin Daicoviciu. Aici, la Școala Arheologică de la Cluj, de sub conducerea acad. prof. Constantin Daicoviciu, s-au format apoi cei mai buni cercetători care s-au specializat în cercetarea și descoperirea trecutului dacic. Ne permitem deci — scria N. Gostar —, ca aceste cîteva rînduri să le închinăm academicianului profesor Constantin Daicoviciu care, prin caracterul și exemplul său, a fost și continuă să fie conducătorul și animatorul studiilor cu privire la cunoașterea trecutului poporului dac”¹³.

Tot un șantier hunedorean și anume săpăturile arheologice de la Piatra Roșie i-au adus lui Constantin Daicoviciu pe lingă bucuria inedită a cercetătorului, eruditului și savantului ce-și vede împlinirea trudei științifice, și o consacrare și recunoaștere națională și în acest domeniu — Premiul de Stat în 1950 (primit împreună cu Oct. Floca, directorul Muzeului din Deva). Rezultatele acestor cercetări vor vedea lumina tiparului în monografia și azi actuală și necesară — *Cetatea dacică de la Piatra Roșie* (București, 1954).

-
9. Cf. și *idem*, *Siebenbürgen im Altertum*, București, 1943, 243 p.; *idem*, *La Transilvanie nell'antichità*, București, 1943, 223 p.; *idem*, *La Transylvanie dans l'antiquité*, București, 1945, 269 p.
 10. Cf. și *idem*, *Le problème de la continuité en Dacie, Observations et précision d'ordre historique et archéologique*, în *Revue de Transylvanie*, VI, București, 1940, pp. 3—72.
 11. v. *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anul 1942 și 1943*, București, 1944, pp. 12—15.
 12. *Idem*, *Sarmizegetusa et ses environs*, București, 1944, 49 p. (nouă inaccesibile).
 13. N. Gostar, *Cetățile dacice și unitatea culturală dacică pe teritoriul României*, în *Tribuna*, XII, 9, din 29 februarie 1968, p. 4.

Acestei consacrarăi naționale a istoriei dacilor din Munții Orăștiei, cercetărilor și săpăturilor tot mai întinse¹⁴, urmărite cu perseverență de o întreagă pleiadă de cercetători iluștri, îndrumați cu competență științifică și har părintesc de Constantin Daicoviciu, îi urmează, cum era și firesc, și consacrarea internațională¹⁵. Cetățile dacice din Munții Orăștiei vor lumina întreaga civilizație și cultură a geto-dacilor — care se va prezenta în fața cercetării istorice, a opiniei publice mondiale, stînd alături de marile civilizații europene de dinainte de cucerirea romană: celtică, germană veche, illiră și avînd trăsături fundamentale ce o propulsau spre civilizațiile de tip clasic mediteranean-european cum a fost civilizația greacă sau cea romană.

Cercetarea istoriei dacilor — strămoșii romanizați ai românilor — îl va conduce pe C. Daicoviciu spre istoria mileniului I, și spre una, dacă nu cea mai importantă problemă din istoria românilor — originea și formarea lor ca popor, ca entitate distinctă în istoria universală, alături de toate celelalte popoare. Formarea poporului respectiv este de altfel, o problemă de bază în istoria oricărui popor și în istoria umanității în genere: formarea popoarelor, în antichitate, evul mediu, epoca modernă și chiar azi în unele țări din Africa, proces întîrziat aici, probabil, ca urmare a dominației coloniale.

Scrie, în stilul său lapidar, un prim articol în revista *Contemporanul* în 1955 (nr. 41; 475): *Un sector al istoriografiei noastre rămas în urmă: formarea limbii și a poporului român*. Primul studiu științific privind această problemă istorică apare însă în publicația științifică hunedoreană

14. C. Daicoviciu, *Dacii din Munții Orăștiei și începuturile statului sclavagist dac*, SCSC, 1, 2, Cluj, 1950, p. 111—126; idem, *Studiul traiului dacilor din Munții Orăștiei. Rezultatul cercetărilor științifice făcute de colectivul din Cluj*, SCIV, 1, 1, 1950, p. 137—148; idem, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București, 1951, 116 p. (în colaborare cu Al. Ferenczi); idem, *Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei (Șantierul arheologic de la Grădiștea Muncelului. Rezultatul cercetărilor făcute de colectivul din Cluj în anul 1950)*, în SCIV, 2, 1, 1951, p. 95—126 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul Grădiștea Muncelului. Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei*, în SCIV, 1952, p. 281—310 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul Grădiștea Muncelului*, în SCIV, 4, 1-2, 1953, p. 153—219 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului (r. Orăștiei, reg. Hunedoara)*, în SCIV, 1, 1-2, 1954, p. 123—159 (împreună cu colab.); idem, *Noi contribuții la problema statului dac*, în SCIV, 6, 1-2, 1955, p. 47—60; idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului—Blidarul. Rezultatul săpăturilor din campania anului 1954*, în SCIV, 6, 1-2, 1955, p. 195—238 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului—Blidarul (reg. Hunedoara, r. Orăștie)*, în *Materiale*, 3, 1957, p. 255—277; idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*, în *Materiale*, 5, 1959, p. 379—401 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului—Costești*, în *Materiale*, 6, 1959, p. 331—353; idem, *Sarmizegetusa. Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei*, București, 1960, 40 p. (în colab. cu H. Daicoviciu, ed. II, Buc., 1962; ediții în l. franceză, germană, rusă); idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*, în *Materiale*, 7, 1961, p. 301—320 (împreună cu colab.); idem, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*, în *Materiale*, 8, 1962, p. 463—476.
15. C. Daicoviciu, *Die dakischen Burgen in Südwesten Siebenbürgens*, în *AIISK*, 16, 1, Sofia, 1950, p. 75—80; idem, *Le problème de l'état et de la culture des Daces à la lumière des nouvelles recherches*, *NEH*, 1, 1956, p. 121—137; idem, *Il problema dello stato e della cultura dei Daci alla luce delle nuove ricerche*, în *Atti del X Congresso Internazionale*, Roma, 1957, p. 207—208; idem, *Warownia dacka w Piatra Roșie*, *PA*, 5, 1956, p. 43—63; idem, *Le problème de l'état et de la culture des Daces à la lumière des nouvelles recherches*, în *Bibliotheca Classica Orientalis*, 3, Berlin, 1956, col. 165—186; idem, *Sistemi e tecnica di costruzione militare e civile presso i Daci della Transilvania*, în *Atti del settimo Congresso Internazionale di Archeologia Classica*, 3, 1961, p. 81—86; idem, *La civilisation dace et sa place dans la culture de la région balkanique*, în *Actes du colloque international de civilisation balkaniques*, Sinaia, 1962, p. 92—98; idem, *Daces*, în J. Filip, *Manuel encyclopédique de préhistoire et protohistoire européennes*, Praga, 1966, p. 258—259.

Sargetia. în 1965¹⁶: *Unele considerații cu privire la etnogeneza poporului român*. Începe astfel seria sa de comunicări, articole, studii¹⁷ cu privire la această însemnată cercetare istorică a centrului și sud-estului Europei, a istoriei noastre naționale în genere, pînă ajunge, cum este în largi cercuri cunoscut, la sinteza întregului: *etnogeneza românească*, din *Istoria României*¹⁸, vol I, 1960. De altfel fațetele diverse ale acestei probleme¹⁹ i-au stat în atenție pînă la sfîrșitul vieții sale curmată atît de brusc și încă prematur.

Constantin Daicoviciu — arheolog, profesor, cetățean, om — o clo-cotitoare energie creatoare, a pornit, cum se știe — modest, dintr-un sat bănățean — Căvărăn, ca fiu de învățător rural, dar patriot și luminat ca toți oamenii vremilor ardelenesti și românești în genere, atenți la cumpăna istoriei. Devenit arheolog și-a slujit cu armele sale patria și umanitatea — prin arheologie, de la catedră și prin scris. Faptele sale sunt nemuritoare, ele fac parte din istorie, din istoria poporului român și implicit din *istoria arheologiei românești*, încă nescrisă.

Constantin Daicoviciu — latinist, mare specialist în studii clasice și epigrafie, învățînd la Cluj cu un magistru necontestat pe care însuși îl numea „marele dascăl al Ardealului, moldoveanul V. Bogrea”, a devenit alături de M.D. Teodorescu, de colegii și colaboratorii săi M. Macrea, Oct. Floca, Ferenczi Sándor, I. Berciu, M. Moga și alții, creatorul arheologiei românești în Transilvania. Constantin Daicoviciu a fost primul mare arheolog român transilvănean.

Realizările sale, în domeniul studiului *istoriei dacilor, romanității din Dacia, a formării limbii și poporului român, a continuității dacice, daco-romane și românești* sunt clasice și ele vor înfrunta timpul. Ne sunt și vor fi mereu necesare, ale noastre. Personalitatea sa nu se poate compara în planul arheologiei românești, decît cu a unui alt mare arheolog — Vasile Pârvan. Amîndoi sint fii de învățători rurali, veniți în contact cu realitățile noastre sătești milenare. Amîndoi au fost mari specialiști în *romanitate*, în *latinie* și amîndoi se „întorc” după studii asupra epocii

16. C. Daicoviciu, *Unele considerații cu privire la etnogeneza poporului român*, în *Sargetia* (Contribuții la cunoașterea regiunii Hunedoara), III, Deva, 1956, p. 5—10.
17. *Idem*, Les „Castella Dalmaturum” de Dacie. Un aspect de la colonisation et de la romanisation de la province de Dacie, în *Dacia*, 2, 1958, p. 259—266; *idem*, Contributi alla storia della Dacia Romana alla luce degli ultimi tre lustri di studi epigrafici in Romania, în *Atti del III Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina*, Roma, 1959, p. 183—197; *idem*, Zur Frage der Entstehung der rumänischen Sprache und des rumänischen Volkes, în *NEH*, 2, 1960, p. 91—134 (în colab. cu E. Petrovici și Gh. Ștefan); *idem*, Die menschliche Gesellschaft an der Unteren Donau in vor- und nachrömischen Zeit. I; Am vorabend der römischen Eroberung, in *Rapports du XI Congrès International des Sciences Historiques*, Stockholm, 1960, p. 117—128; *idem*, Din nou despre formarea limbii și poporul român, în *Tribuna*, 6, 26, Cluj, 1962, (282); *idem*, La formation du peuple roumain et de sa langue, București, 1963, 63 p. (în colaborare cu E. Petrovici și Gh. Ștefan); *idem*, Die Entstehung der rumänischen Volkes und der rumänischen Sprache, București, 1964, 73 p. (în colaborare cu E. Petrovici și Gh. Ștefan); *idem*, La formation du peuple roumain et de sa langue, în *NEH*, 3, 1965, p. 41—43 (în colaborare cu E. Petrovici); *idem*, Die Herkunft des rumänischen Volkes im Lichte der neuesten Forschungen und Ausgrabungen, în *Südosteuropa-Studien*, 9, 1967, 21 p.; *idem*, Der Ursprung des rumänischen Volkes im Lichte der neuesten Forschungen und Ausgrabungen, *Forsch. V.L.*, 10, 2, 1967, p. 5—19; *idem*, Probleme der provinzial-römischen Geschichte Daklens, în *Eart European Quartely* (University of Colorado. U.S.A.), 2, 2, 1968, p. 109—115.
18. *Idem*, *Formarea limbii și a poporului român*, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 775—809 (în colaborare cu E. Petrovici și Gh. Ștefan).
19. C. Daicoviciu, H. Daicoviciu, *Développement urbain et romanisation dans la Province de Dacie*, în *CMO.*, Oradea, 1972, p. 153—160.

romane pe pământul *Daciei*, spre *substrat*, spre *dacitate*, temelia pe care s-a clădit romanitatea poporului nostru, limba și *forma mentis* latină. Amândoi — V. Pârvan numai plănuiind să scrie *Dacia romană* și *Proto-istoria slavilor*²⁰, căci moare prematur la 45 de ani — au, în minte *gîndul cel mare al istoriografiei românești* — *istoria noastră în mileniul I e.n. — românitatea*. Constantin Daicoviciu și-a realizat gîndul, pe baza cercetărilor proprii privind istoria dacilor și a romanității în Dacia, a ajuns la sinteza formării poporului român și a limbii române. Nu în întregime însă, credem noi, căci putea să mai scrie, mintea sa iscoditoare și neobosită era încă viguroasă și limpede.

Rămîne însă un fapt de viitor, de realizat — pe care îl amintim înainte de încheierea acestor rînduri — că trebuie să ne gîndim dacă nu cumva cel mai *real omagiu* ce i l-am putea aduce marelui savant care a fost Constantin Daicoviciu — n-ar fi ca alături de cele trei șantiere, marile șantiere hunedorene permanente ale arheologiei românești *Sarmizegetusa Regia*, *Ulpia Traiana*, *Micia*, să se inițieze aici în pământul Hunedoarei și *unul*, permanent, *nu* niște sondaje oarecare, care să studieze concret arheologia mileniului I (275-sec. XIII e.n.). Căci altfel cu greu se va putea înțelege istoria și arheologia secolelor V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, etc., cu problemele lor *specifice*, numai prin șantierele de arheologie dacică și romană. S-ar închege lanțul cercetărilor antice, dacice, daco-romane, cu cele de arheologie feudală românească din Țara Hațegului. Este un omagiu și o necesitate.

În încheiere subliniem că drumul lui Constantin Daicoviciu — marile meu profesor și nu numai al meu — duce din *Căvăranul* natal spre *comuna Constantin Daicoviciu* de azi din Bănat, și prin cele trei mari șantiere hunedorene : *Sarmizegetusa Regia*, *Ulpia Traiana*, *Micia*.

E aportul șantiierelor hunedorene la crearea și ilustrarea personalității sale cărturărești și prin ea la conturarea și mai luminoasă, mai limpede, a imaginii *dacilor și romanilor*, a *românilor* în conștiința umanității. Din acest context și rostul acestor modeste rînduri.

DE L'ACTIVITÉ DE CONSTANTIN DAICOVICIU SUR LES CHANTIERS ARCHÉOLOGIQUE DE HUNEDOARA

R é s u m é

La communication présente des aspects de l'activité de l'archéologue *Constantin Daicoviciu* sur les chantiers archéologiques du département Hunedoara.

Le premier de ces chantiers est celui de *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* — capitale de la *Dacia* romaine, où il commença son activité en 1924 et où effectuera des fouilles jusq' en 1936, à la suite desquelles il écrira la monographie *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana) en lumière des fouilles* (Cluj, 1938) et organisera le *Musée de Sarmizegetusa* (pres de Hațeg).

Le deuxième chantier où il mettra en application sa *méthode* d'investigation précise des éléments défensifs d'un *castrum* romain de Transylvanie —, est celui de *Micia* (Vețel, près de Deva, dans le couloir du Mureș). Dans la lumière de

20. R. Vulpe, *Prefața traducătorului*, în Vasile Pârvan, *Dacia*, București, 1967, p. 27.

ces fouilles il publiera en 1930 l'ouvrage : *Micia I. Recherches concernant le castrum* (en *ACMIT*, 1930—1931, p. 3-43).

Dans les années 1942—1944 *Constantin Daicoviciu* prit la direction des recherches archéologiques de la zone des forteresses daces des Monts Orăștie, le troisième grand chantier archéologique du département Hunedoara —, effectuant des fouilles dans les forteresses daces de *Costești*, *Piatra Roșie*, *Blidaru*, *Grădiștea Muncelului*, entouré d'un large cercle de collaborateurs. Il publiera entr'autres nombreux ouvrages, la monographie *La forteresse dace de Piatra Roșie* (București, 1954).

L'auteur de la communication met en évidence le rôle joué par ces chantiers archéologiques du département Hunedoara (devenues *chantiers archéologiques permanents*) dans la formation de la conception scientifique de *Constantin Daicoviciu*, dans l'élaboration de ses ouvrages concernant *la civilisation dace et romaine la continuité daco-romaine et l'ethnogenese du peuple roumain sur le territoire de sa patrie — la Roumanie*.

Constantin Daicoviciu reste — conclut l'auteur par ces recherches archéologiques entreprises dans le département Hunedoara — le premier grand archéologue roumain transylvain. C'est une page de l'histoire de l'archéologie roumaine et européenne.